

СЕКЦІЯ 1. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

*Алексеева-Процюк Діана Олександрівна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового
розслідування Національної академії внутрішніх справ, кандидат історичних
наук, старший науковий співробітник*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПОРЯДКУ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Верховна Рада України Законом України від 07 жовтня 2014 року № 1689-VII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» запровадила в Україні новий інститут так званого «заочного» провадження, що в КПК України називається інститутом спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень, який передбачено главою 24-1.

Спеціальне досудове розслідування (in absentia) в Україні - це одна з форм спрощеного кримінального процесуального судочинства, яке здійснюється в разі вчинення особою злочинів, які зазначені в ч. 1 ст. 297-1 КПК України, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук на підставі ухвали слідчого судді у зв'язку з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування слідчого, погодженого з прокурором або прокурора, яке розглядається за участі особи, яка подала клопотання, та захисника.

Підставами для провадження спеціального досудового розслідування є:

1. Вчинення кримінального злочину, передбаченого в ч.1 ст. 297-1 КПК України; 2. Підозрюваний крім неповнолітнього, переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; 3. Підозрюваний оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук.

Міждержавний розшук проводиться на підставі Договору держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав про міждержавний розшук осіб від 10 грудня 2010 р. та є комплексом оперативно-розшукових, пошукових, інформаційно-аналітичних та інших заходів, які спрямовані на виявлення, затримання і взяття під варту з метою видачі або здійснення кримінального переслідування осіб, які переховуються від органів слідства або суду та ухиляються від відбування кримінального покарання, перебувають за межами держави, що оголосила міждержавний розшук, але знаходиться території держави, що підписала договір.

Міжнародний розшук проводиться відповідно до Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, затвердженої спільним наказом МВС України, генеральної прокуратури України, СБУ, державного комітету у справах охорони державного кордону України, державної митної служби України, державної податкової адміністрації України № 3/1/2/5/2/2 від 09 січня 1997 р.

Якщо є всі підстави для здійснення спеціального досудового розслідування, то прокурор, або слідчий за погодженням з прокурором складають клопотання відповідно до ст. 297-2 КПК України, яке подається слідчому судді місцевого суду першої інстанції в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

Клопотання слідчого чи прокурора складається з трьох частин: вступної, мотивувальної та заключної. У вступній частині зазначається назва суду та якому слідчому судді направляється клопотання; назва клопотання; найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; процесуальний статус особи, щодо якого здійснюється спеціальне досудове розслідування, її прізвище, ім'я, по батькові.

В мотивувальній частині вказується: 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини; 4) відомості щодо оголошення особи у міждержавний та/або міжнародний розшук; 5) виклад обставин про те, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності; 6) перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання.

Закінчується мотивувальна частина вказівкою на відповідні норми КПК України, які регулюють підстави здійснення спеціального досудового розслідування та складання клопотання - ст.ст. 297-1 та 297-2 КПК України.

Заключна частина повинна містити саме прохання: дозволити розпочати до відповідної особи спеціальне досудове розслідування, із зазначенням її процесуального статусу, прізвища, імені, по батькові та місця останнього проживання; прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого чи прокурора, котрі з ним звернулися; їхній підпис, скріплений відповідною печаткою; дата та місце складання клопотання.

До клопотання можуть додаватися матеріали, котрі містять відомості, що підтверджують необхідність початку спеціального досудового розслідування щодо відповідної особи, список свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання, витяг з ЄРДР, копії процесуальних документів: які підтверджують, що підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від

кримінальної відповідальності; щодо оголошення особи у міждержавний та/або міжнародний розшук та ін.

Клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування розглядається слідчим суддею відповідно до ст. 297-3 КПК України, яким відповідно до п. 18 ст. 3 КПК є суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому КПК, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Слідчий суддя розглядає його не пізніше десяти днів з дня його надходження до суду. Клопотання розглядається з обов'язковою участю особи, яка подала клопотання (слідчого або прокурора) та захисника.

Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 52 КПК України, щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження, участь захисника є обов'язковою з моменту прийняття відповідного процесуального рішення.

Відповідно до ч. 3 та 4 ст. 49 КПК України, слідчий, прокурор виносить постанову, а слідчий суддя та суд постановляє ухвалу, якою доручає відповідному органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги, призначити адвоката для здійснення захисту за призначенням та забезпечити його прибуття у зазначені у постанові (ухвалі) час і місце для участі у кримінальному провадженні. Постанова (ухвала) про доручення призначити адвоката негайно направляється відповідному органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги, і є обов'язковою для негайного виконання. Невиконання, неналежне або несвоєчасне виконання постанови (ухвали) про доручення призначити адвоката тягнуть відповідальність, встановлену законом.

Вирішуючи питання про здійснення спеціального досудового розслідування, слідчий суддя повинен упевнитися в наявності фактичних підстав для прийняття такого рішення. Якщо клопотання не відповідає вимогам статті 297-2 КПК України, то слідчий повертає його прокурору, слідчому, про що постановляє ухвалу про відмову про здійснення спеціального досудового розслідування у відповідності зі статтями 369, 371-372 КПК України. Клопотання слідчого, прокурора лише ініціює розгляд питання про здійснення спеціального досудового розслідування, яке завершується постановленням такої ухвали тільки за умови наявності до того законних підстав. При цьому слідчий суддя, суд не зв'язаний доводами клопотання, а, виходячи із конституційного принципу незалежності суду, безпосередньо дослідивши та надавши оцінку всім важливим для вирішення даного питання обставинам, постановляє власне рішення. Під час вирішення питання про здійснення спеціального досудового розслідування слідчий суддя відповідно до ст. 297-4 КПК України зобов'язаний врахувати наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Для цього слідчий суддя заслуховує свідків та досліджує

будь-які матеріали, що доводять обґрунтованість підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Після розгляду клопотання, слідчий суддя постановляє ухвалу відповідно до статей 369, 371-372 КПК України про задоволення або відмови у здійсненні спеціального досудового розслідування. Порядок вручення процесуальних документів підозрюваному при здійсненні спеціального досудового розслідування врегульований статтею 297-5 України. Повістки про виклик підозрюваного у разі здійснення спеціального досудового розслідування надсилаються за останнім відомим місцем його проживання чи перебування. Також вони обов'язково

публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження. Відповідно до розпорядження Кабінету міністрів України від 21 січня 2015 р. № 41-р «Про друковані засоби масової інформації загальнодержавної та місцевої сфери розповсюдження, в яких у 2015 році розміщуються оголошення про виклик до суду відповідача, третіх осіб, свідків, місце фактичного проживання (перебування) яких невідоме, повістки про виклик підозрюваного, обвинуваченого та інформація про процесуальні документи», друкованим засобом масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження, в якому у 2015 році розміщуються оголошення про виклик до суду відповідача, третіх осіб, свідків, місце фактичного проживання (перебування) яких невідоме, повістки про виклик підозрюваного, обвинуваченого та інформація про процесуальні документи, є газета «Урядовий кур'єр». Оголошення також публікується на офіційних веб-сайтах органів, що здійснюють досудове розслідування. Після того, як повістка про виклик опублікована у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження підозрюваний вважається належним чином ознайомленим з її змістом.